

Harangozó Zsolt

A társadalmi innováció jelentősége a vidékfejlesztésben

A technológiai innováció romboló hatása tükröződik abban, hogy figyelembe kell venni más típusú innovációk szükségességét a fejlesztési folyamatok elemzésében, különös tekintettel a társadalmunkat jellemző problémák sokféleségére/összetettségére: negatív demográfiai tendenciák, egyenlőtlenség, strukturális munkanélküliség, a tudás intenzívebbé tétele és a globalizáció, valamint a pénzügyi tevékenységek egyre növekvő szerepe a gazdaságban. A társadalmi innováció olyan átalakító és együttműködő megközelítést jelent, amely része lehet a fent említett probléma megoldásának. A szakirodalom elemzése azt mutatja, hogy ez még mindig alulreprezentált a közgazdasági irodalomban.

Tanulmányomban elemezem, hogy a közgazdaságtan milyen formában integrálja a társadalmi innováció fogalmát a mai társadalmi fejlődés folyamatába.

Kulcsszavak: társadalmi innováció, vidékfejlesztés, kvantitatív szakirodalom elemzés

JEL-kód: O35, R11

The importance of social innovation in regional development

The „creative destruction” of technological innovation is reflected in the need to take into account the need for other types of innovation in the analysis of development processes, in particular the diversity / complexity of our society: negative demographic trends, inequality, structural unemployment, knowledge intensification and globalization; the growing role of financial activities in the economy. Social innovation is a transformative and collaborative approach that can be part of the solution to the problem mentioned above. An analysis of the literature shows that this is still underexposed in the economic literature.

In my study, I analyze the form in which economics integrates the concept of social innovation into today's social development process.

Keywords: social innovation, rural development, quantitative literature analysis

JEL-code: O35, R11

<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2022.14>

Bevezetés

Az innovációt mind a kutatók, mind a politikai döntéshozók kiemelten kezelik, mint a gazdaság és a jólét motorját, amely hozzájárul a versenyképesség, a növekedés javításához (Freeman 1994, Verspagen 2007). Ennek elismerése az 1990-es években a magas hozzáadott értékű és a tudásintenzív tevékenységeket támogató beruházásokat indította el (OECD 2003). Ez az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedést célzó uniós stratégia.

Egyes kutatók felvetik a technológiai innovációk romboló hatásait (Buenstorf és mtsai 2013, Pyka és Hanush 2013), Azt javasolják, hogy a társadalmi innovációt jobban figyelembe kell venni a vizsgálatok során. Hiszen az egyre nagyobb ráfordításokat igénylő műszaki és természettudományi K+F tevékenység mellett mind nagyobb szükség van a kisközösségek társadalmi, gazdasági problémáinak kezelésére alkalmas új, újszerű megoldásokra (Kocziszky és mtsai 2015).

Valójában a társadalmi innováció fontos eleme a fejlesztési törekvéseknek (Howaldt és mtsai 2016), elsősorban megkülönböztető jellemzői miatt pl.: a szociális vállalkozáshoz való viszonya; kapcsolata a kollektív cselekvéssel; együttműködő, decentralizált jellege, stb. miatt (Moulaert és mtsai 2013, Mulgan 2006, Pyka és Hanush 2013).

Kocziszky és munkatársai (2017) a társadalmi innovációt olyan folyamatként azonosítják, amely során az életszínvonal emelését célzó intézkedések mellett hangsúlyos az újszerű struktúrák megjelenése, a társadalom cselekvőképességének ösztönzése, valamint a szemléletváltás és a részvétel támogatási folyamata is. Varga (2019) szerint többnyire jól elkülöníthető a társadalmi innovációk folyamat- vagy eredményorientáltsága.

Növekedés és innováció

Az innovációt és a technológiai fejlődést a gazdasági jólét fő mozgatórugójának tekintik. Pozitív hatással van a vállalatok, ágazatok és nemzetek versenyképességére, növekedésére és foglalkoztatására.

Az innováció pozitív hatásai miatt az 1980-as évektől a fejlett országokban a gazdaságpolitika kiemelten foglalkozik az innovációba történő beruházásokkal, különös tekintettel a magas hozzáadott értékű tevékenységekre (OECD 2003), ami a tudásintenzív iparágakba történő beruházások növekedéséhez, magasan képzett, jól fizetett munkahelyek létrehozásához vezetett. Néhány kritikus hang azonban megkérdőjelezi ezt. Lazonick és a Mazzucato (2013) az EK 2020 intelligens, fenntartható és inkluzív növekedésre vonatkozó stratégiát tárgyalva azzal érvel, hogy az olyan időszakok, amelyeket az innovációba történő intelligens befektetés jellemez (például az 1990-es években), mégis miért eredményezték azt, hogy a területi egyenlőtlenségek ekkor nőttek a leggyorsabban. A szerzők az innováció három kulcsfontosságú jellemzőjét – bizonytalan, kollektív és kumulatív jellegét – vezetik be az innováció és az egyenlőtlenség közötti kapcsolat tanulmányozásában.

Egyes empirikus elemzések azt mutatják, hogy bizonyos esetekben az innovációba való beruházás és az értékláncban magasabb szintre lépés nem elegendő a hosszú távú növekedés biztosításához. Ez azt mutatja, hogy a technológiai innováció magasabb aránya nem feltétlenül kapcsolódik a magasabb jóléthez. Ennek bizonyítékai az országos (Dosi és mtsai 2006), a regionális (Fragkandreas 2013) és az ágazati (Ejeremo és mtsai 2011) szinteken egyaránt fellelhetők.

Egyes szerzők hangsúlyozták az innováció romboló hatásait (Buenstorf és mtsai 2013), az „innováció sötét oldalát” (Pyka és Hanush 2013), amely a munkahelyek megsemmisítésével és a vagyoni egyenlőtlen elosztásával kapcsolatos. Következésképpen a kutatók egyre inkább úgy vélik, hogy az új technológiák mellett más típusú innovációkra is szükség van, társadalmat jellemző problémák sokfélesége/összetettsége, a demográfiai tendenciák, az egyenlőtlenség, a strukturális munkanélküliség, a tudás intenzívebb tétele és a globalizáció miatt (Lazonick és O'Sullivan 2000, Mazzucato 2013, Pyka és Hanush 2013, Stiglitz 2013).

A társadalmi innováció új innovációs paradigma (Howaldt és mtsai 2016). Olyan innovációs folyamatot jelent, amely magában foglalja a szereplők és az érdekelt felek széles és dinamikus hálózatát, ahol a hagyományos szerepek eltűnnek vagy elveszítik súlyukat, és újak jelennek meg: a polgárokat és az ügyfeleket már nem tekintik úgy, mint amelyek információt nyújtanak igényeikről; aktívan részt vesznek a problémák megoldására irányuló új termékek, szolgáltatások vagy modellek kifejlesztésének folyamatában (Rosted és mtsai 2009). Ebben az értelemben a társadalmi innováció a kollektív teremtés folyamatoként értelmezhető (Crozier és Friedberg 1993, Howaldt és mtsai 2016).

A társadalmi innovációt mind a kutatók, mind a politikai döntéshozók úgy tekintik, mint a fejlesztések fontos elemét, amely alkalmas a problémák és kihívások kezelésére (Howaldt és mtsai 2016) a szociális vállalkozáshoz és így az fejlesztési ügynökségekhez való viszonya miatt (Moulaert és mtsai 2013, Mulgan 2006, Pyka és Hanush 2013).

A társadalmi-gazdasági cél: hozzájárulás az emberi szükségletek kielégítéséhez. Moulaert és MacCallum (2013, 21) úgy határozza meg az társadalmi innovációt, mint „a szolidaritás, a kölcsönösség és az egyesülés értékein alapuló társadalmi kapcsolatok innovációja”. Ezek az értékek magukban foglalják a tiszteletet, a különböző nézőpontokkal és meggyőződésekkel való empátiát, a különböző nyelvekre és kommunikációs módokra való nyitottságot, a toleranciát és a gondoskodást.

A társadalmi innováció hatással van a „gazdasági növekedésre, termelékenységre és piacracionális magatartásra”. Ezért a társadalmi innováció magában foglalhat egy olyan jövőképet, amely lehetővé teszi, hogy koncepciója „a növekedésorientált innováció negatív társadalmi következményeinek (egyenlőtlenség, kirekesztés, marginalizálódás) orvoslásaként” a technológiában és a vállalkozói szellem által vezérelt innovációs irodalomban a közelmúltig érvényesüljön.

A „technológiai innovációra való túlzott összpontosítás” analitikus elmozdulása mellett a kutatások egyre inkább figyelembe veszik az innováció társadalmi beágyazottságát is. Ez a megközelítés már jelen volt Schumpeter 1942-es munkájában is, amely számára a társadalmi, szervezeti és kulturális struktúrák alapvető fontosságúak voltak az innováció és a vállalkozói kutatás területén. Másrészt a kutatások hangsúlyozzák a társadalmi innováció fontosságát más típusú innovációk megjelenésében, valamint a technológiai innováció társadalmi hatását. Ezen megközelítésekkel összhangban Moulaert és MacCallum (2013, 26), akik arra hivatkoznak, hogy „a technológiai és gazdasági innovációs rendszerekről szóló szakirodalom (újra?) felfedezte a társadalmi innováció fontosságát az innováció egyéb formáinak elemzésében és materializálásában, hangsúlyozva a technológiai, társadalmi és szervezeti innováció közötti szinergiákat, a technológiai innováció társadalmi hatásának relevanciáját [...] valamint az innovációs stratégiák és politikák társadalmi hatását.”

A társadalmi innováció kritikusi szerepét az innovációs tanulmányokban átalakító ereje, ezáltal a társadalmi-gazdasági és kulturális fejlődéshez való hozzájárulása testesíti meg. Moulaert és MacCallum (2019) különbséget tesz a társadalmi innováció következő, egymással összefüggő elemei között. Megítélésük szerint:

- kielégíti, elhanyagolja vagy súlyosbítja az állam/piaci apparátus.
- gazdasági/intézményi kapcsolatok és politikák új formái.
- az emberek felhatalmazása arra, hogy „(különösen a marginalizált csoportok) cselekedjenek – nemcsak a létező rendszereken és kormányzási módokon belül, hanem annak átalakítására is”.

Ezért a társadalmi innováció célja egy „igazságosabb, demokratikusabb befogadóbb világ” megteremtése (Moulaert és MacCallum 2019).

A területfejlesztés fontos eleme a társadalmi innovációs irodalomnak (Estensoro 2015, Moulaert 2000, 2009; Moulaert és Nussbaumer 2005, Moulaert és mtsai 2013, Bellemare 2000, MacCallum és mtsai 2009, Crises 2003). Estensoro szerint a társadalmi innováció célja a területi fejlesztésekben: az érdekelt felek alapvető szükségleteinek kielégítése, a helyi szereplők felhatalmazása, valamint a társadalmi és hatalmi kapcsolatok átalakítása a közösségekben (Estensoro 2015). „A társadalmi innováció tehát nem egyszerűen térbeli kontextusban történik, hanem magába foglalja a konkrét térbeli kapcsolatok megváltoztatását: azaz térbelileg beágyazott [...]. Ez az átalakulás azt mutatja, hogy a konkrét kontextuális elemek feltételhez kötötték ezeket a folyamatokat [...] a területfejlesztés a terület térbeli kapcsolatok átalakítására való képességéhez, valamint a relációs eszközök beágyazottságához és a hálózatok térbeli közelségéhez kapcsolódik. E magyarázat szerint a területfejlesztés olyan hálózatok létrehozásától függ, amelyekben az érintett szereplők átalakíthatják a kapcsolataikat annak érdekében, hogy növeljék ezek feletti ellenőrzésüket és a fejlesztési pályára gyakorolt hatásukat [...]. Ez azt jelenti, hogy a területfejlesztéshez társadalmi innovációra van szükség” (Estensoro 2015, 530).

A közösségi innováció és a hálózatok közötti kapcsolatot konkrét területi kontextusokban Ferreira és Sousa (2017) és Ferreira és mtsai (2018) vizsgálták, különös tekintettel a vidéki területeket érintő problémákra (pl. elsivatagosodás, öregedés) való reagálásban. Feltárták a társadalmi innováció és a hálózatok közötti kapcsolatokat, a problémák kezelésére irányuló kollektív fellépés kialakításában rejülő lehetőségeket.

A társadalmi innováció átalakító erejét, valamint kontextusalapú jellegét MacCallum is figyelembe vette (2009, 12): „[...] a társadalmi innováció magában foglalja többek között a társadalmi kapcsolatok átalakítását a térben, a helyhez kötött és térbeli identitások és kultúra reprodukálását,

valamint a helyalapú és méretarányos irányítási struktúrák létrehozását.” Ez azt is jelenti, hogy a társadalmi innováció gyakran helyi vagy térség specifikus és erős területi kötődésű. Ezért elemző keretet javasolnak a társadalmi innovációról és a gazdasági fejlődésről szóló szakirodalom elemzéséhez, ahol a *társadalom* különböző helyekkel rendelkező elemként jelenik meg (1. táblázat).

1. táblázat: Társadalmi innováció és fejlesztés – az elemzési keretek

Table 1: Social innovation and development – theoretical frame

	AZ INNOVÁCIÓ TÁRSADALMI BEÁGYAZOTTSÁGA		
AZ INNOVÁCIÓ TÍPUSAI	<i>technológiai</i>	<i>technológiai és társadalmi</i>	<i>társadalmi</i>
INNOVÁCIÓS HATÁS	<i>növekedés, fejlődés</i>		<i>társadalmi problémák (egyenlőtlenség, kirekesztés, szegénység, szociális szükségletek) társadalmi változás és felhatalmazás</i>

Forrás: Saját szerkesztés

Kvantitatív szakirodalmi elemzés keretei

Annak felderítése érdekében, hogy a kutatók hogyan alkalmazzák/vezetik be a társadalmi innovációt a növekedési/fejlesztési kutatásokban, kvantitatív szakirodalmi kutatást végeztem (SCOPUS). Ez lehetővé teszi a szerzők és publikációs stratégiáinak azonosítását (Lancaster 1977), valamint a tudományos területek fejlesztését (Calero-Medina és Noyons 2008). Az elemzéshez használt keresési eljárásokat a 2. táblázat ismerteti.

2. táblázat: Bibliográfiai keresési eljárások a szakirodalmi elemzéshez

Table 2: Bibliographic research method for quantitative literature review

LÉPÉS / STEP	DÖNTÉS / DECISION	MEGJEGYZÉS/EREDMÉNY / COMMENT/RESULT
Az adatbázis kiválasztása	SCOPUS (2022.04.03.)	Olyan kiadványokat tartalmaz, amelyeket a tudományos közösség általában nagyra értékel; nagy a források száma, széles körű lefedettséget biztosít
1. lépés	Keresési feltételek: TITLE-ABS-KEY ("social innovation")	N = 4632
2. lépés	Keresési feltételek: TITLE-ABS-KEY ("social innovation") AND (LIMIT-TO (SUBJAREA ("ECON")))	N = 884
3. lépés	Keresési feltételek: TITLE-ABS-KEY ("social innovation" AND ("economic growth" OR "economic development"))	N = 196

Forrás: saját szerkesztés

A szisztematikus szakirodalom-elemzés alkalmas arra, hogy összefoglaljuk a meglévő bizonyítékokat, azonosítsuk a hiányosságokat, és javaslatot tegyünk néhány jövőbeli kutatási irányra: „átfogóan azonosítsuk, értékeljük és szintetizáljuk az összes releváns tanulmányt” (Petticrew és Roberts 2006, 19). Ez a megközelítés megköveteli, hogy egyértelmű és szigorú

kritériumokat adjanak a szakirodalom keresésére, értékelésére és szintetizálására. A publikációkat a replikáció és az átláthatóság biztosítása érdekében nyomon követik (Tranfield és mtsai, 2003). A szakirodalom kutatása a SCOPUS adatbázis alapján történt (3. táblázat).

3. táblázat: A szisztematikus szakirodalom-elemzés keresési eljárásai

Table 3: Methods of systematic literature research

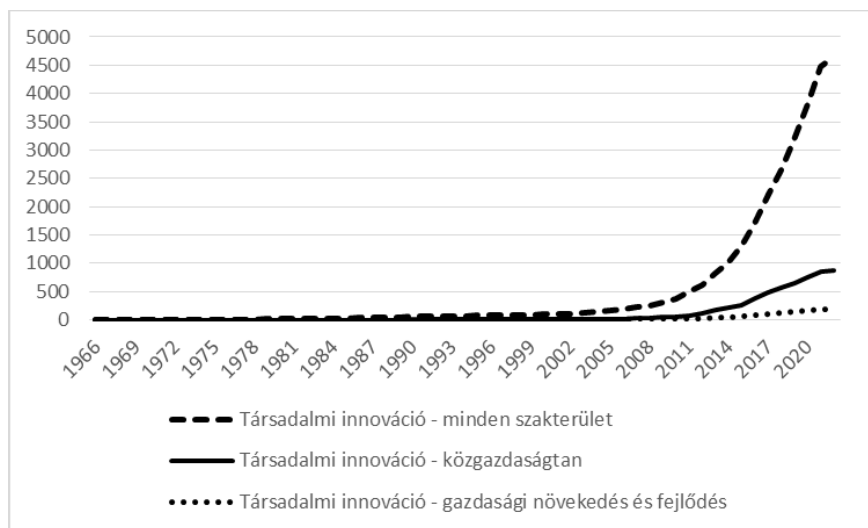
LÉPÉS / STEP	DÖNTÉS / DECISION	EREDMÉNY / RESULT
Kulcsszó keresés	Keresési feltételek: TITLE-ABS-KEY ("social innovation" AND ("economic growth" OR "economic development"))	N = 196
Befogadási kritériumok	Téma: <i>gazdaság, ökonometria és pénzügy</i>	N = 50
Befogadási kritériumok	Nyelv: <i>angol</i>	N = 41
Befogadási kritériumok	Kiadvány típusa: <i>folyóiratcikk, konferenciadolgozat vagy könyvfejezet</i>	N = 37
Beolvasás cím, absztrakt és kulcsszó olvasás során	<i>9 dokumentum kizárása</i>	N = 28
Hozzáférés ellenőrzése	<i>Két könyvfejezetet kizárása, mert a teljes szöveghez való hozzáférés nem volt lehetséges</i>	N = 26

Forrás: Saját szerkesztés

A vizsgált szakirodalmi adatbázis 26 dokumentumot tartalmaz: 19 folyóiratcikket és 7 könyvfejezetet. A szisztematikus szakirodalmi elemzés során öt területre fókuszáltam: a társadalmi innováció meghatározása; elfogadott kutatási módszer(ek); empirikus kontextus a tanulmány; és az 1. táblázatban bemutatott elemzési keret három dimenziója, azaz az innováció típusa; az innováció, mint társadalmi folyamat (az innováció társadalmi beágyazottsága); az innováció hatása között.

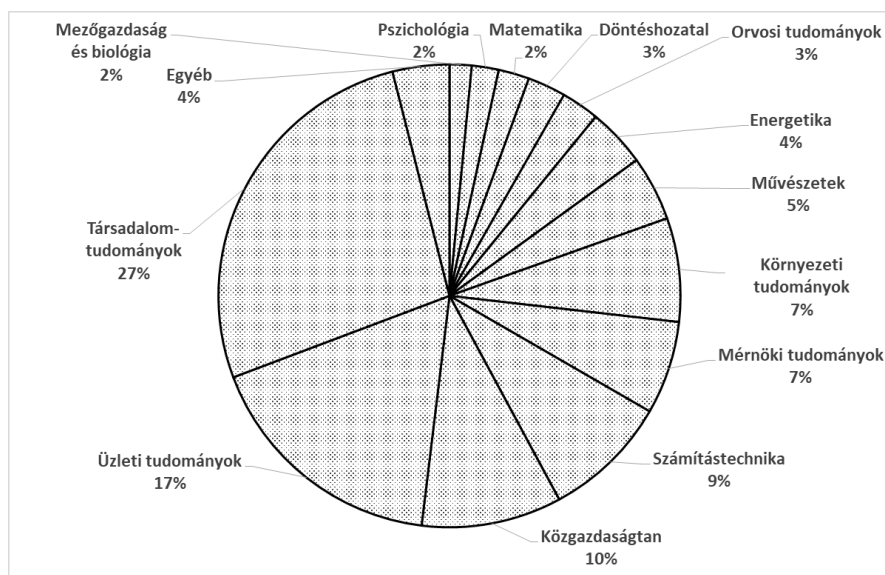
A szakirodalmi elemzés eredményei

Az 1. ábra a publikációk kumulatív számának alakulását mutatja. A társadalmi innovációval kapcsolatos kutatások 2009 óta gyorsan növekednek. Ezeknek a kutatásnak azonban csak kis százalékát teszik közzé a közgazdaságtan (1. és 2. ábra) kategóriába sorolt folyóiratokban, és még kevesebb tanulmány tárgyalja a társadalmi innováció és a gazdasági fejlődés/növekedés közötti kapcsolatot (1. ábra).

1. ábra: Publikáció számának alakulása (1966-2021) – kumulatív értékek (db)
 Figure 1: Growing of number of publications (1966-2021) – cumulative values (pcs)

Forrás: Saját szerkesztés

2. ábra: A társadalmi innovációról szóló dokumentumok tárgya (N=4632)

Figure 2: Documents about social innovation (N=4632)

Forrás: Saját szerkesztés

A társadalmi innovációt vizsgáló kutatók: 169 szerző 97 ország 160 különböző szervezetéhez kapcsolódik. A 4. táblázat a társadalmi innovációról és a gazdasági növekedésről/fejlődésről szóló leggyakrabban idézett dokumentumokat foglalja össze. Ez azt mutatja, hogy többségüket az elmúlt 10 évben tették közzé, és olyan folyóiratokban, amelyek nem tartoznak a „közgazdaságtan” területéhez.

4. táblázat: A legidézettebb források a társadalmi innovációról

Table 4: Top cited documents about social innovation

HIVATKOZÁS / REFERENCE	IDÉZETEK SZÁMA ÖSSZESEN A SCOPUS-BAN / CITATIONS in SCOPUS	IDÉZETEK SZÁMA A SCOPUS-BAN ÉVENTE / CITATIONS in SCOPUS per YEAR	KÖZ-GAZDASÁGTAN? / ECONOMICS?
Moulaert, F., és Nussbaumer, J. (2005). A társadalmi régió: a tanulási gazdaság területi dinamikáján túl. <i>Európai városi és regionális tanulmányok</i> , 12(1), 45-64.	410	24	N
Winans, K., Kendall, A., és Deng, H. (2017). A körforgásos gazdaság koncepciójának története és jelenlegi alkalmazásai. <i>Megújuló és fenntartható energia vélemények</i> , 68,825-833.	339	68	N
Perrini, F., Vurro, C., és Costanzo, L. A. (2010). A szociális vállalkozás folyamat alapú szemlélete: A lehetőségek azonosításától a társadalmi változások felskálázásán át San Patrignano esetében. <i>Vállalkozás és regionális fejlesztés</i> , 22(6), 515-534.	150	13	I
Ellström, P. E. (1998). A szakmai kompetencia és képzés számos jelentése. <i>A munka és az oktatás kulcsfontosságú képzései</i> (3950). Springer, Dordrecht.	102	4	N
Manning, S., és Roessler, D. (2014). Ágazatközi fejlesztési partnerségek kialakítása: Hogyan alakítják az áthidaló ügynökök a projektprogramokat és a hosszabb távú szövetségeket? <i>Journal of Business Etikai</i> , 123(3), 527-547.	52	7	N
Quiggin, J. (2006). Blogok, wikik és kreatív innováció. <i>Nemzetközi Kulturális Tanulmányok Folyóirata</i> , 9(4), 481-496.	36	2	N
Ziegler R. (2010). Innovációk a cselekvésben és a létben: képességinnovációk a schumpeteri politikai gazdaságtan és az emberi fejlődés metszéspontjában. <i>Társadalmi Vállalkozási Folyóirat</i> , 1(2), 255-272.	38	3	I
Fink, M., Lang, R., és Harms, R. (2013). Helyi válaszok a globális technológiai változásokra – ellentétben a szerkezetátalakítási gyakorlatokkal két vidéki közösségben Ausztriában. <i>Technológiai előrejelzés és társadalmi változás</i> , 80(2), 243-252.	35	4	N
Draskovic, M., Milica, D., Mladen, I., és Chigisheva, O. (2017). A társadalmi és gazdasági fejlődés intézményi változásainak előnyben részesítése. <i>Journal of International Studies</i> , 10(2).	33	7	I

Forrás: Saját szerkesztés

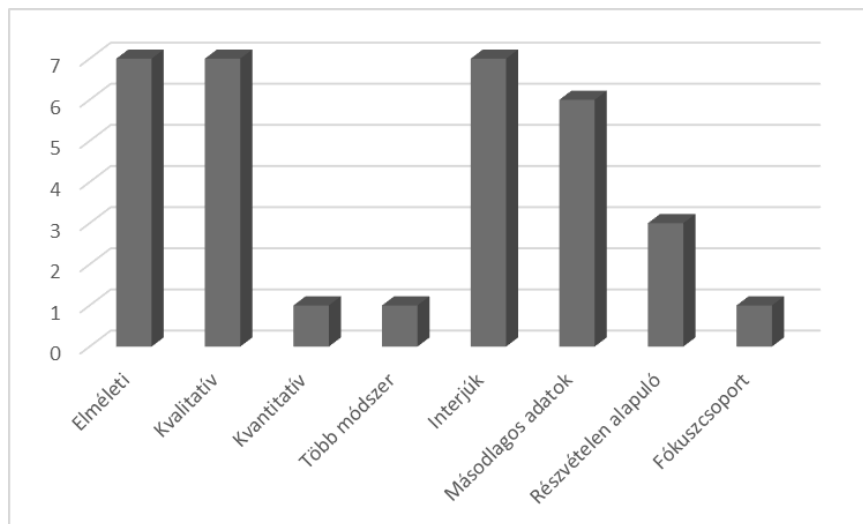
A szisztematikus szakirodalom-elemzés (a 3. táblázatban ismertetett 26 tanulmány alapján) azt igazolja, hogy a tanulmányok mintegy 40%-a elméleti, fogalmi jellegű (3. ábra), ahol a szerzők új kereteket vagy modelleket javasolnak a társadalmi innováció tanulmányozására. Ezen tanulmányok közül három néhány esetet mutat be a javasolt megoldás alkalmazásának szemléltetésére (pl.: Heinze és Naegel 2012). A legtöbb empirikus tanulmány kvalitatív módszert, esettanulmányi megközelítést alkalmaz, vagy egyetlen esetre összpontosít (pl.: Agostini és mtsai 2019), vagy több esetet hasonlít össze (pl.: Pradel-Miquel 2017). Ezekben az empirikus tanulmányokban számos adatgyűjtési technikát alkalmaznak, sokszor kombinálva azokat, hangsúlyt fektetve a mélyinterjúkra és a másodlagos adatok vizsgálatára (jelentések, weboldalak, adatbázisok, archívumok).

A tanulmányok nem egyszer eltérően definiálják a társadalmi innováció fogalmát. Ziegler (2010, 256) például saját definíciót javasol: „A társadalmi innováció a képességek új kombinációinak végrehajtása”.

A további meghatározások a korábbiakra támaszkodnak, így például:

- Howaldt és Schwarz (2010, 2016): a társadalmi cselekvés területén a gyakorlatok új kombinációja vagy konfigurációja, amelyet bizonyos szereplők ösztönöznek azzal a céllal, hogy jobban megbirkózzanak az igényekkel és problémákkal, mint a meglévő gyakorlatok használata. Az innováció tehát olyan mértékben társadalmi, hogy a társadalmi cselekvést változik, és társadalmilag elfogadott és szétszórta a társadalomban. Ezt a meghatározást használja Agostini és mtsai (2019) és Kaletka és mtsai (2012).
- Stanford Center for Social Innovation (2009): új megoldás egy olyan társadalmi problémára, amely hatékonyabb, fenntarthatóbb a jelenlegi megoldásoknál. Ezt a meghatározást használja a Prasad és Manimala (2018) és a Svensson és Bengtsson (2010) is.
- Phills, Deiglmeier és Miller (2008): újszerű megoldás egy olyan társadalmi problémára, amely hatékonyabb, fenntarthatóbb a meglévő megoldásoknál, és amelyért a létrehozott érték elsősorban a társadalom egészségét, nem pedig a magánszemélyeket érinti. Ezt a meghatározást használja a Prasad és Manimala (2018) és a Scaffidi (2019) is.
- Moulaert, MacCallum, Medmood, és Hamdouch (2013): a társadalmi igazságosság bizonyos formáihoz és a meglévő hatalmi viszonyok átalakulásához kapcsolódó gyakorlat. Ezt a definíciót használja Pradel-Miquel (2017) is.
- Neumeier (2016): az emberek egy csoportja hozzáállásának, viselkedésének vagy felfogásának megváltozása összehangolt érdekek hálózatába kapcsolódása, amelyek a csoport tapasztalatainak horizontjához viszonyítva új és továbbfejlesztett együttműködési cselekvési módokhoz vezetnek a csoporton belül és azon túl. Ezt a meghatározást használja Soma és mtsai (2018).
- Mulgan, Tucker, Ali és Sanders (2007): innovatív tevékenységek és szolgáltatások, amelyeket a társadalmi szükséglet kielégítése motivál, és amelyeket túlnyomórészt olyan szervezetek fejlesztenek ki és terjesztenek, amelyek elsődleges céljai társadalmi jellegűek. Ezt a definíciót a Prasad és Manimala (2018) is használja.
- Európai Bizottság (2010): A szociális innováció olyan új ötlet, amely a kielégítetlen szükségletek sürgető kielégítésére törekszik. Innovációk, amelyek társadalmi jellegűek mind a céljaikban, mind az eszközeikben. A társadalmi innovációk olyan új ötletek (termékek, szolgáltatások és modellek), amelyek egyidejűleg kielégítik a társadalmi igényeket (hatékonyabban, mint az alternatívák), és új társadalmi kapcsolatokat vagy együttműködéseket hoznak létre. Ezt a meghatározást használja a Heinze és Naegel (2012).
- Nelson és Sampat (2001): olyan szociális technológiákat tartalmaz, mint a munkamegosztás formái és a koordinációs módok.

A kvantitatív szakirodalmi kutatás során beazonosított tanulmányokban alkalmazott kutatási módszerek megoszlását a 3. ábrában foglaltam össze.

3. ábra A vizsgálatokban alkalmazott kutatási módszerek

Figure 3: Research methods in the studies

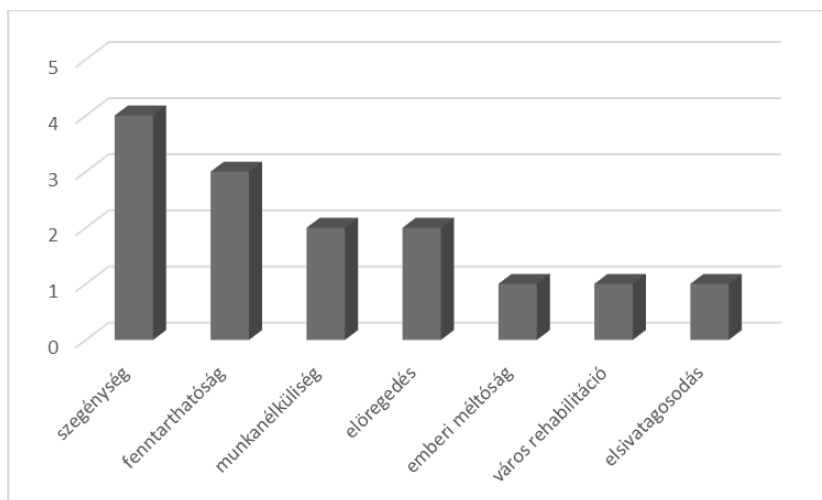
Forrás: Saját szerkesztés

A tanulmányok a társadalmi innovációk széles skáláját ölelik fel különböző kontextusokban, mind a fejlett (pl.: Heinze és Naegel 2012, Soma és mtsai 2018) és a fejlődő országok (pl.: Kapoor 2019, Prasad és Manimala 2018) esetén. Találhatunk a vidékkel foglalkozó tanulmányokat (pl.: Agostini és mtsai 2019, Antonaras és Kostopoulos 2017, Kapoor 2019) és városi kontextusokat vizsgálókat (pl.: Pradel-Miquel 2017), bár a vidéki vizsgálatok túlsúlyban vannak.

Figyelembe véve az 1. táblázatban bemutatott elemzési keretet (a vizsgált innovációk típusa), a tanulmányok közel fele (26-ból 11) egyidejűleg technológiai és társadalmi innovációkat vizsgál. Ez különösen érvényes azokra a szakirodalmi forrásokra, amelyek új vizsgálati kereteket vagy modelleket javasolnak, amelyek mindkét típusú innovációra kiterjednek (pl.: Antonaras és Kostopoulos 2017, Draskovic és mtsai 2017, Heinze és Naegele 2012, Hepburn és mtsai 2014, Kaletka és mtsai 2012). Van olyan szerző, aki a társadalmi innováció és a népesség elöregedése közötti kapcsolatot vizsgálja (Heinze és Naegele 2012). Az egyik empirikus kutatás az ázsiai cégek innovációs képességeit elemzi, és megállapítja, hogy az „átfogóbb technológiai és társadalmi innovációk kiterjesztik az innováció fogalmának hatókörét” (Singh és Gill 2016, 113). Egy másik feltárja a társadalmi innováció előnyeit a „kék” növekedési stratégia szempontjából, és ellentétes kapcsolatot talál a technológia és a társadalmi innováció között (Soma és mtsai 2018). Csak két tanulmány említi azt, hogy figyelembe kell venni az innováció társadalmi kontextusát, az innováció társadalmi beágyazottságát. Agostini és mtsai (2019, 4) megállapítják a „társadalmi innováció kulturális és kontextuális függőségét”.

A tanulmányok hangsúlyozzák a társadalmi innováció szerepét számos társadalmi kihívás kezelésében (4. ábra), különös tekintettel a szegénységre, a fenntarthatóságra (a gazdasági növekedés és a környezet közötti egyensúly, az erőforráshiány), a munkanélküliségre (ifjúság, nők) és az öregezésre.

Számos tanulmány mutat rá arra, hogy a társadalmi innováció szereplői hatást gyakorolnak a gazdasági fejlődésre. (Például Kapoor (2019) bemutatja, hogy a társadalmi innováció hogyan segítette a vidéki falvak fenntarthatóságát Indiában.) Több tanulmány említi az együttműködés és a kollektív fellépés szükségességét a társadalmi innováció megvalósítása és az abból való hasznélvezet érdekében (pl.: Heinze és Naegel 2012, Svensson és Bengtsson 2010).

4. ábra A tanulmányokban figyelembe vett társadalmi problémák

Figure 4: Social problems in the studies

Forrás: Saját szerkesztés

Csak két tanulmány említi kifejezetten, hogy a társadalmi változások a társadalmi innováció végrehajtásának eredményeként öltenek testet. Mindkét tanulmány a szociális vállalkozási folyamatokra összpontosít: Perrini és mtsai (2010, 529) kiemelik a „társadalmi értékteremtést és a tartós társadalmi változás elérését”, Ziegler (2010, 256) pedig azt írja, hogy a szociális vállalkozók „a társadalmi változás ügynökei”.

Annak ellenére, hogy a társadalmi innováció fontos szerepet játszik a gazdasági fejlődés és a jólét előmozdítása szempontjából, vizsgálataim azt igazolják, hogy a társadalmi innováció jelentőségét a közgazdaságtan még mindig alul értékeli.

Ez arra utal, hogy túl kell lépni a „gazdasági fejlődés társadalmi innovációs kérdései” típusú megközelítésen, és ösztönözni kell a gazdasági folyóiratokban publikáló kutatókat a technológiai és társadalmi innováció közötti kapcsolat alaposabb vizsgálatára. A közgazdászok tehát értékes eredményekkel járulhatnak hozzá a társadalmi innováció fogalmához és hatásainak tanulmányozásához.

A társadalmi innováció vizsgálata

A társadalmi innováció széles körben elfogadott fogalom. Az ígéretes kutatások azonban meglehetősen elhanyagolták a vidéki területeket a társadalmi innováció kutatásában, annak ellenére, hogy ezek a területek a világ területének és lakosságának igen nagy részét teszik ki. A rendelkezésre álló adatok azt mutatják, hogy a vidéki régiók az OECD-országok teljes területének 83%-át teszik ki, és a világ népességének több mint 40%-a vidéki területeken él (OECD 2021, Világbank 2021).

A vidéki területek sajátos, komplex kihívásokkal szembesülnek, amelyeket a társadalmi innováción keresztül lehet eredményesen kezelni. Ezek a kihívások földrajzi és társadalmi összefüggéseikben különböznek egymástól, és különösen érzékenyek a régió társadalmi-gazdasági profiljára.

Ami a társadalmi innováció megjelenését és típusait illeti, az eddigi kutatások számos esetben vizsgálják az alulról felfelé és felülről lefelé irányuló megközelítést.

Azonban még mindig nagyon kevés kutatást olvashatunk arról, hogy ezeket a megközelítéseket hogyan használják különböző vidéki területeken és a társadalmi innovációs folyamat egyes szakaszaiban.

A következő kutatási kérdésre keresem a választ:

Mi a szerepe a felülről lefelé és alulról felfelé építkező megközelítéseknek a vidéki területeken zajló (társadalmi) innovációs folyamatok különböző szakaszaiban?

A választ két esettanulmány vizsgálatával keresem, amelyek a portugál Baixo-Alentejo és az indiai Jammu és Kasmír régiókban megvalósult társadalmi innovációkat mutatják be részletesen. A társadalmi innováció eltérő módon nyilvánul meg a különböző földrajzi területeken. Európai kontextusban a társadalmi innováció kifejezetten a kutatások és a politikai törekvések középpontjában áll. Az Európai Bizottság több programot és kezdeményezést indított a társadalmi innováció előmozdítása érdekében. Az EU gyakorlatában a társadalmi innováció szorosan kapcsolódik a közpolitikákhoz (Ferreiro és mtsai 2018). Ez azért is indokolt, mert az EU területeinek fele ún. vidéki terület, ahol gyakran szembesülnek az elvándorlás, az elöregedés, a marginalizálódás, a társadalmi kirekesztés problémáival (Živojinović és mtsai 2019, Dax és Fischer 2018, Bock 2016, Aldea-Partanen 2011).

Indiában, annak ellenére, hogy néhány kutatás azzal érvel, hogy a társadalmi innováció fogalma látszólag kevésbé fontos szerepet játszik a politikai diskurzusban és az egyetemeken (Sonne 2014), jelentős figyelmet tulajdonítanak az alulról szerveződő és az informális ágazati innovációknak. Az indiai kutatók kiemelten foglalkoznak a szociális vállalkozók motivációival, kilátásaival (pl.: Muchie és mtsai 2016, Gupta 2016). Indiában a társadalmi innovációt gyakran spontán, informális folyamatnak, továbbá az egyének és a helyi közösségek által a mindennapi életben tapasztalt problémák leküzdésére tett erőfeszítések eredményének tekintik (Sheikh és Bhaduri 2020). Az alulról szerveződő innovációk alternatív formáiról és az informális ágazati innovációkról szóló szakirodalom átfogó áttekintése azt igazolja, hogy Indiában ennek különös jelentősége van. Az első ország a világon, amelynek kormánya létrehozott egy dedikált irodát (Department of Technology), hogy felderítse, jutalmazza, és támogatást adjon az alulról jövő innovációknak. A hivatal olyan alulról szerveződő innovátorokat és mozgalmakat támogatott, mint a Honey Bee Network, a SRISTI (Society for Research and Initiative for Sustainable Technologies and Institutions) és a NIF (National Innovation Foundation).

A két esetre azért esett a választásom, mert „ellentétes” helyzeteket illusztrálnak a társadalmi-gazdasági realitások tekintetében, és „ellentétes” eredményeket vetítenek előre a felülről lefelé és alulról felfelé építkező megközelítések használatára vonatkozóan.

A két választott ország társadalmi-gazdasági realitásai meglehetősen különbözőek. Ezek az különbségek befolyásolják azt, ahogyan a közösségek és a kormányok kezelik a vidéki területek társadalmi szükségleteire adott választ, a társadalmi innováció megjelenését és fejlődését. Portugália az emberi fejlődésről szóló jelentések (ONU, UNDP) szerint a nagyon magas fejlettségű országok csoportjába sorolható 0,864-es indexszel, míg India a közepes fejlettségű (0,645 indexszel). Ezt támasztják alá a társadalmi-gazdasági mutatók is, pl.: a születéskor várható élettartam (Portugáliában 82,1 év, Indiában 69,7 év); várhatóan iskolában töltött évek száma (Portugáliában 16,5 év, Indiában 12,2 év); átlagosan iskolában töltött évek száma (Portugáliában 9,3 év, Indiában 6,5 év); GDP (33 282 PPP\$ Portugáliában, 6681 PPP\$ Indiában) (UNDP, 2020). A korábbi kutatások eredményei kutatási hiányosságokat tártak fel a felülről lefelé irányuló és alulról felfelé építkező megközelítés megértésében (pl.: Sheikh és Bhaduri 2021, Ferreiro és mtsai 2018). Ez alapot ad a társadalmi innovációs folyamatok kritikus megközelítéséhez, nevezetesen a nyugati és nem nyugati országok peremterületeiben zajló vidékfejlesztési politikák kialakításához és végrehajtásához, valamint a társadalmi újdonságok alulról felfelé és felülről lefelé irányuló mozgatórugóinak különböző logikáihoz a területeken és közösségekben (pl. inkluzivitás, felhatalmazás, új kapcsolatok kialakítása a közösségen belül és a terület erőforrásaiban – tudás, természeti erőforrások).

A továbbiakban elemzem a társadalmi innováció fogalmát és a vidékfejlesztés kapcsolatát. Ezt követően rá kívánok mutatni az európai és indiai kontextusban a társadalmi innováció felfogásokkal és folyamatokkal kapcsolatos különbségekre. Továbbá azonosítom a társadalmi innováció alulról felfelé és felülről lefelé építkező erői közötti kölcsönhatásokat. Ezt követően rá kívánok világitani a portugál és az indiai példákon keresztül a társadalmi innováció eltérő

megjelenésével és terjedésével kapcsolatos főbb megállapításokra, különös tekintettel a felülről lefelé és alulról felfelé építkező logikára. Végül pedig összegzem vizsgálatom eredményeit és következtetéseket fogalmazok meg.

Kölcsönhatások a társadalmi innovációban

Az 1970-es évek vége, az 1980-as évek eleje óta a gazdaságpolitika a felülről lefelé és alulról felfelé építkező kifejezéseket használja (Sabatier 1986). A két megközelítés közötti eltérés a szereplőknek a (politikai) döntéshozatalban és végrehajtásban betöltött szerepe szempontjából fogalmazódik meg. Felülről lefelé irányuló megközelítésben a döntéseket a kormányok hozzák. Ezzel összhangban Benedek (2021) szerint a fenntartható fejlődési célok gyakorlati és hatékony alkalmazása alapvetően két tényezőtől függ: az önkormányzatok és területfejlesztési intézmények költségvetési erőforrásaitól, valamint a helyi és/vagy regionális fejlesztésre vonatkozó prioritások konszenzuális meghatározásától.

Az alulról felfelé építkező megközelítésben számos szereplő vesz részt és lép kölcsönhatásba helyi szinten egy adott probléma megoldása érdekében. A későbbi megközelítésben a változásokat alulról szervezik és hajtják végre, amelyek az érdekelt felek sokaságának közös bevonásából erednek, akik gyakran azok az emberek, akiket a politika közvetlenül érinteni fog (Matland 1995). Az alulról felfelé irányuló kezdeményezések és a felülről lefelé irányuló struktúrák közötti kölcsönhatások a társadalmi innováció előmozdításában és irányításában elméleti és gyakorlati kihívásokat jelentenek. Ez a vita a társadalmi innovációs folyamat különböző szakaszai körül forog, nevezetesen: a társadalmi innovációk méretezhetősége és hatása, valamint a hatékony társadalmi változás/átalakulás előidézésére való képessége (Castro-Arce és Vanclay 2020, Eizaguirre és Parès 2019).

Számos empirikus tanulmány támasztja alá azt az elképzelést, hogy a társadalmi innováció megjelenése jellemzően alulról felfelé építkező, kis léptékű folyamat, amelyet a civil társadalom vezet, helyi és kontextualizált (Grimm és mtsai 2013), amely lehetővé teszi a kormányok által nem megoldott kollektív problémák kezelését (Eizaguirre és Parès 2019). Ez az alulról felfelé építkezés összhangban van azzal a szociológiai hagyománnyal, amely az egyéneket és a civil társadalom szereplőit helyezi a társadalmi innováció középpontjába (Baptista és mtsai 2019, Farmer és mtsai 2018) a vállalkozói képességek felhasználásával (Fougère és Meriläinen 2019). Ebben a megközelítésben az ügynök-elméleten alapuló magyarázatok központi szerepet játszanak a társadalmi innováció megértésében. Az egyének arra törekcsenek, hogy innovatív megoldásokat találjanak a társadalmi problémákra, és ebben a folyamatban rendkívül fontosak azok a társadalmi struktúrák, amelyek beágyazottak és a kollektív cselekvést támogatják. Eizaguirre és mtsai (2012) szerint a civil társadalmi szereplők számos szerepet tölthetnek be a kormányzását befolyásoló társadalmi innovációs folyamatban: a problémák szervezését, (újra)meghatározását, az intézményi cselekvés átláthatóságának javítását és az alulról szerveződő mozgalmak beépítésének legitimitációját. Az a meggyőződés, hogy az alulról szerveződő innovációk ötletei a problémákhoz közel állnak, ahol az innovátorok jobban felkészültek a problémák felismerésére és a lehetséges megoldások értékelésére (Seyfang és Longhurst 2016). Ezeket az alulról szerveződő kezdeményezéseket kiváló eszköznek tekintik a közösségek jólétének biztosítására (Goldsmith és mtsai 2010).

Ebben az összefüggésben számos érvet találhatunk az alulról felfelé építkező megközelítés alátámasztására, gyakran hangsúlyozva, hogy a kormányok nem rendelkeznek a legfőbb ellenőrző intézmények azonosításához és megjelenéséhez és különösen skálázhatóságához szükséges jó politikák kialakításához szükséges ismeretekkel vagy képességekkel (Seyfang és Longhurst 2016). Gyakori az az érv is, hogy a kormányoknak nehézségeik lehetnek a társadalmi kisebbségi csoportok problémáinak kezelésével, mivel szabványosított és egyetemes megoldások kialakítására használják őket (Borzaga és Bodini 2014), és hogy hajlamosak bizonyos szervezeteket és projekteket támogatni ötletek helyett (Adams és Hess 2010). Azt is elismerik, hogy a kormányok általában nem fordítanak kellő figyelmet az alulról szerveződő

kezdeményezéseknek a munkahelyteremtés, a helyi fejlődés és a társadalmi kohézió tekintetében gyakorolt lehetséges hatásaira (Eizaguirre és mtsai 2012).

Egyes kutatók azonban támogatják az aktívabb kormányzati beavatkozás, valamint a központilag kialakított közpolitikák – és a felülről lefelé irányuló megközelítés – szükségességét nemcsak a legfőbb ellenőrző intézmények megjelenésének, hanem különösen azok fenntartásának és méretezésének előmozdítására (Millard és mtsai 2016, Castro-Arce és Vanclay 2020). Azt állítják, hogy a felülről lefelé alkalmazott megközelítés különösen fontos lehet bizonyos típusú társadalmi innovációk esetében. Ez a helyzet a makro társadalmi innovációk (Baptista és mtsai 2019) és a „tisza társadalmi innovációk”, azaz a közjavak jellemzőivel rendelkező, közpénzekkel rendelkező, közpolitikák nélkül nem történne meg (Pol és Ville 2009). Egyes szerzők még azt is figyelembe veszik, hogy csak a kormány tudja garantálni a fenntarthatóságot és a kiegyensúlyozott közértéket, hogy a társadalom minden szegmense részesüljön a társadalmi innováció előnyeiből (Millard és mtsai 2016). A felülről lefelé irányuló megközelítések melletti érvek túlmutatnak a hagyományos piaci kudarcokon (pl. az ármechanizmusok kudarca; elégtelen jövedelem; a hitelhez való elégtelen hozzáférés; piacra lépési költségek; az oktatás, az információ és a lehetőségek hiánya; megkülönböztetés) (Baptista és mtsai 2019, Grimm és mtsai 2013). Az interakciókkal, infrastruktúrákkal, intézményekkel és koordinációval kapcsolatos rendszerszintű hibákat is fontolóra veszik (Weber és Rohrer 2012).

A társadalmi innovációs folyamat alulról felfelé és felülről lefelé irányuló megközelítéseinek összeegyeztetésére törekedve egyes kutatók többszintű megközelítéseket támogatnak (Pradel és mtsai 2013). Hangsúlyozzák az egyének/civil társadalom szereplőinek szerepét a társadalmi innovációk kialakulásában, valamint a közpolitikák fontosságát a társadalmilag kreatív stratégiák fenntartásában és méretének kialakításában (Eizaguirre és mtsai 2012), valamint a kormány és a szereplők közötti interakció szükségességét a helyi közösségekben kialakult társadalmi innovációk sikere érdekében (Eizaguirre és Parès 2019, van der Have és Rubalcaba 2016). Például az egészségügyi szolgáltatásokkal összefüggésben a Farmer és mtsai (2018) azt mondják, hogy a helyi közösség tagjai által kifejlesztett innovatív megoldások költségei és műszaki megvalósíthatósága tekintetében az előnyök nem elegendők azok terjesztésének és fenntarthatóságának garantálásához, és támogatják más érdekelt felek bevonását mezo- és makroszinten. Eizaguirre és mtsai (2012) olyan „alulról építkező” gyakorlatokat javasolnak, amelyek egyesítik a társadalmi és intézményi innovációkat, és szükségesek a transzformatív társadalmi innovációhoz. Ebben a sorban Castro-Ace és Vanclay úgy vélik, hogy az alulról kötődő kormányzás „olyan együttműködő középútra utal, ahol a különböző politikai szintek, társadalmi csoportok és ipari ágazatok szereplői közelednek a döntéshozatal megosztásához” (Castro-Ace és Vanclay 2020, 45). A szerzők azt is javasolják, hogy „az alulról felfelé és felülről lefelé” (Castro-Arce és Vanclay 2020, 46) közötti kölcsönhatásokban alulról felfelé és lefelé kapcsolódó kormányzás következik be, és ezért a felülről lefelé és alulról felfelé építkező gyakorlatok közötti feszültségekkel foglalkozik (Eizaguirre és mtsai 2012). Ebben a logikában közösségi szinten jelenik meg a társadalmi innováció, amelyet magánszemélyek/civil társadalmi szereplők vezetnek, de hatékonyságát és méretezhetőségét a magasabb szintű közintézmények támogatják (Eizaguirre és Parès 2019). Ezért ez a megközelítés elismeri „a közvetlenül érintettek kezdeményezéseinek központiságát, de hangsúlyozza olyan intézmények szükségességét, amelyek lehetővé teszik, lehetővé teszik vagy fenntartják az ilyen kezdeményezéseket szilárd, szabályozott és tartós gyakorlatok és a demokratikus állam működése által biztosított egyértelműbb állampolgári jogok révén” (Moulaert és mtsai 2010, 9). A portugál valóságot vizsgálva Pinto és mtsai (2021) arra a következtetésre jutottak, hogy különböző megközelítések vannak az állam szerepéről a társadalmi innováció körüli folyamatok tekintetében, és hogy „nem csak az azt kidolgozó és végrehajtó szereplők akaratától függ, hanem az azt támogató intézményi feltételektől is” (Pinto és mtsai, 2021, 66). Összefoglalva, az alulról összekapcsolt kormányzás „többszintű középútra biztosít, ahol a különböző politikai szintek, társadalmi csoportok és ipari ágazatok szereplői találkoznak, hogy megosszák a döntéshozatalt” (Castro-Arce és Vanclay 2020, 45).

A kutatók egyre inkább hangsúlyozzák a több irányú stratégiák erényeit (Eizaguirre és Parès 2019). A társadalmi innováció hatással lehet a társadalom mikro-, mezo- vagy makroszintjeire (Furmanska-Maruszak és Sudolska 2016), és néhányat eszkalálhatnak és fokozni kell használatuk és földrajzi hatókörüik növelése érdekében (Eizaguirre és Parès 2019, Westley és mtsai 2014). A társadalmi innovációk olyan mély strukturális problémákat célozhatnak meg, amelyek nagy népességet érintenek, és nagyszabású hatásokkal járnak (Păunescu 2014). Eizaguirre és mtsai (2012) szerint „korlátozás a civil társadalmi kezdeményezések hatókörének helyi léptékre való korlátozása. Bár a legegyszerűbb azonosítani, hogy a civil társadalmi szervezetek hogyan kezelik a társadalmi kirekesztést ilyen mértékben, vannak más második és harmadik rangú szervezetek is, amelyek más földrajzi méretekben működő civil társadalmi kezdeményezések érdekeit képviselik” (Eizaguirre és mtsai 2012, 2011).

A kontextus (történelmi és földrajzi) is számít ebben a vitában, amelyben a szakértők azzal érvelnek, hogy „a kontextus – amelyet a korlátok és lehetőségek különböző útfüggő és időben rövidtávú konfigurációjaként értelmeznek – alakítja a társadalmi innováció kialakulását és milyen formában” (Eizaguirre és Parès 2019, 174). A kutatók hangsúlyozzák a fejlődő és a fejlett országok közötti szakadékot: a fejlett országokban a gazdasági dimenziók és a felülről lefelé irányuló logikák általában nagyobb kifejezéssel bírnak, mint a fejlődő országokban, ahol a társadalmi célkitűzések, a társadalmi mozgalmak és az alulról szerveződő kezdeményezések általában relevánsabbak (Baptista és mtsai 2019, Rogelja és mtsai 2018). Ez a helyzet India esetében, ahol számtalan és kiterjedt innovációt lehet találni, amelyek elősegítik a helyi közösségek társadalmi jólétét. Ebben az összefüggésben a társadalmi innováció jövője az „Emberekközpontú társadalmi innováció”, egy olyan társadalmi innováció, amely „megközelítésében átalakító jellegű, és célja a társadalmi igények kezelése a marginalizált emberek aggodalmaira, kontextusukra és stratégiáikra összpontosítva” (Banerjee 2018, 160). Így egy ilyen megközelítés a társadalmi innovációkra összpontosít, amely „alulról felfelé építkező megoldásokat vezetett a fenntartható fejlődésre, reagálva a helyi helyzetre, valamint az érintett közösségek érdekeire és értékeire”.

A vizsgált esetek kontrasztos példákat mutatnak az innovációk megjelenésének, fejlesztésének és terjesztésének felülről lefelé és alulról felfelé építkező hajtóerejére. A fent bemutatott szakirodalomra támaszkodva a felülről lefelé vagy alulról felfelé irányuló megközelítések túlsúlyának azonosítása érdekében fontos megkülönböztetni:

- a társadalmi innovációs folyamatban részt vevő főbb szereplőket; és
- a társadalmi innovációs folyamat során érintett funkciókat.

Ezenkívül fontos figyelembe venni az társadalmi innovációs folyamat különböző szakaszait (Christman 2020): probléma azonosítása, megjelenítése, terjesztés és bővítés.

Összefoglalás

A társadalmi innováció széles körben elfogadott fogalom. Azonban még mindig nagyon kevés beszámolót olvashatunk arról, hogy ezeket a megközelítéseket hogyan használják különböző vidéki fejlesztések során és a társadalmi innovációs folyamat egyes szakaszaiban.

A kutatások meglehetősen elhanyagolják a vidéki térségeket a társadalmi innováció kutatásában, annak ellenére, hogy ezek a területek a világ területének és lakosságának igen nagy részét teszik ki. Pedig ezen térségek sajátos, komplex kihívásokkal szembesülnek, amelyeket a társadalmi innováción keresztül lehet igazán eredményesen kezelni. Ezek a kihívások földrajzi és társadalmi összefüggéseikben különböznek egymástól, és különösen érzékenyek az adott régió társadalmi-gazdasági profiljára.

Irodalomjegyzék

- AGOSTINI, M. R.-BITENCOURT, C. C.-VIEIRA, L. M. (2019): Social innovation in Mexican coffee production: filling 'institutional voids'. *International Review of Applied Economics*, 1-19.
- ALDEA-PARTANEN, A. (2011): Social innovation in service delivery to youth in remote and rural areas. *Int. J. Innovat. Reg. Dev.* 3 (1), 63–81.
- ANTONARAS, A.-KOSTOPOULOS, A. (2017): Stakeholder Agriculture: innovation from farm to store. In *Driving agribusiness with technology innovations* (pp. 125-147). IGI Global.
- BELLEMARE, G. (2000): *Innovation sociale et territoires*, Presses de L'Université do Québec.
- BENEDEK J. (2021): Fenntartható fejlődés: banális metaforától korunk meghatározó területfejlesztési paradigmáig, *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek XVIII. évf.* 2021 (3)
- BENEDEK J.-KOCZISZKY GY.-VERESNÉ SOMOSI M.-BALATON K. (2015): Regionális társadalmi innováció generálása szakértői rendszer segítségével *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek* 12 (2): 4–22.
- BOCK, B.B. (2016): Rural marginalisation and the role of social innovation; a turn towards nexogenous development and rural reconnection. *Sociol. Rural.* 56 (4), 552–573.
- BUENSTORF, G.-CANTNER, U.-HANUSCH, H.-LORENZ, H. W.-RAHMEYER, F. (2013): *The two sides of innovation*, Springer
- CALERO-MEDINA, C.-NOYONS, E.C. (2008): Combining mapping and citation network analysis for a better understanding of the scientific development: The case of the absorptive capacity field. *Journal of Informetrics*, 2(4), 272-279.
- DAX, T.-FISCHER, M. (2018): An alternative policy approach to rural development in regions facing population decline. *Eur. Plann. Stud.* 26 (2), 297–315.
- DOSI, L.-LLERENA, P.-LABINI, M. S. (2006): The relationships between science, technologies and their industrial exploitation, *Res Policy*, 35:1450.
- DRASKOVIC, M.-MILICA, D.-MLADEN, I.-CHIGISHEVA, O. (2017): Preference of institutional changes in social and economic development. *Journal of International Studies*, 10(2).
- EJERMO, O.-KANDER, A.-HENNING, M. S. (2011): The RésD-growth paradox arises in fast-growing sectors, *Res Policy*, 40:664.
- ESTENSORO, M. (2015): How can social innovation be facilitated? Experiences from an action research process in a local network. *Systemic Practice and Action Research*, 28(6), 527-545.
- FERREIRO, M. F.-SOUSA, C. (2017): Social innovation and Networks: Linkages and challenges. In *European Conference on Innovation and Entrepreneurship* (pp. 217-224). Academic Conferences International Limited.
- FERREIRO, M. F.-SOUSA, C.-LOURENÇO, C. (2018): Social Innovation and Networks in Rural Territories: the case of EPAM. In *13th European Conference on Innovation and Entrepreneurship, ECIE 2018*.
- FRAGKANDREAS, T. (2013): When Innovation Does Not Pay Off: Introducing the European Regional Paradox, *European Planning Studies*, 21:2078.
- FREEMAN, C. (1994): Innovation and growth, in: Dodgson, M és Rothwell, R (ed) *The Handbook of Industrial Innovation*, E Elgar.
- HAWKINS, D. T. (1977): Unconventional uses of on-line Information retrieval Systems: on-line bibliometrics studies. *Journal of the American Society for Information Science*, 28(1), 13-18.
- HEINZE, R. G.-NAEGELE, G. (2012): Social innovations in ageing societies. In *Challenge Social Innovation* (pp. 153-167). Springer, Berlin, Heidelberg.

- HEPBURN, C.-BEINHOCKER, E.-FARMER, J. D.-TEYTELBOYM, A. (2014): Resilient and inclusive prosperity within planetary boundaries. *China és World Economy*, 22(5), 76-92.
- HILLIER, J.-VICARI HADDOCK, S. (eds) (2019): *Social innovation and territorial development*. Ashgate Publishing, Farnham, pp. 13–31.
- HOWALDT, J.-DOMANSKI, D.-KALETKA, C. (2016): Social Innovation: towards a new innovation paradigm. *RAM. Revista de Administração Mackenzie*, 17(6), 20-44.
- KALETKA, C.-KAPPLER, K. E.-PELKA, B.-DE QUEROL, R. R. (2012): Challenges at the Intersection of Social Media and Social Innovation: a Manifesto. In *Challenge Social Innovation* (pp. 277-292). Springer, Berlin, Heidelberg.
- KAPOOR, S. (2019): Entrepreneurship for Economic and Social Empowerment of Women: A Case Study of a Self Help Credit Program in Nithari Village, Noida, India. *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 13(2), 123-142.
- KOCZISZKY GY.-VERESNÉ SOMOSI M.-BALATON K. (2017): A társadalmi innováció vizsgálatának tapasztalatai és fejlesztési lehetőségei, *Vezetéstudomány (Budapest Management Review)*, XLVIII. évf., 6-7. szám, pp. 15-19.
- LANCASTER, F. W. (1977): *The measurement and evaluation of library Services*. Washington D.C.: Information Resources Press.
- LAZONICK, W., és MAZZUCATO, M. (2013). The risk-reward nexus in the innovation-inequality relationship: who takes the risks? Who gets the rewards? *Industrial and Corporate Change*, 22(4), 1093-1128.
- LAZONICK, W.-O'SULLIVAN, M. (2000): Maximising shareholder value: a new ideology for corporate governance, *Economy and Society*, 29 (1): 13-35.
- MACCALLUM, D.-MOULAERT, F.-HILLIER, J.-VICARI HADDOCK S. (2009): (eds) *Social innovation and territorial development*. Ashgate Publishing Ltd, Farnham
- MAZZUCATO, M. (2013): Financing innovation: creative destruction vs destructive creation, *Ind és Corporate Change*, 22:851
- MOULAERT, F. (2000). *Globalization and integrated area development in European cities*. OUP Oxford.
- MOULAERT, F. (2009): Social innovation: institutionally embedded, territorially (re)produced. In: MacCallum D, Moulaert F,
- MOULAERT, F.-NUSSBAUMER, J. (2005): The social region: beyond the territorial dynamics of the learning economy. *European urban and regional studies*, 12(1), 45-64.
- MOULAERT, F.-MACCALLUM, D.-HILLIER J. (2013): Social innovation: intuition, precept, concept, theory and practice. In: Moulaert F, MacCallum D, Mehmood A, Hamdouch A (eds) *The international handbook on social innovation. Collective action, social learning and transdisciplinary research*. Edward Elgar, Cheltenham, pp 13–24.
- MOULAERT, F.-MACCALLUM, D. (2019): *Advanced introduction to social innovation*. Edward Elgar Publishing.
- MULGAN, G. (2006): The process of social innovation. *Innovations: technology, governance, globalization*, 1(2), 145-162.
- MULGAN, G.-TUCKER, S.-ALI, R.-SANDERS, B. (2007): *Social innovation: what it is, why it matters and how it can be accelerated*. Skoll Centre for Social Entrepreneurship Working Paper.
- OECD (2003): *The Sources of Economic Growth in OECD Countries*, OECD.
- PERRINI, F.-VURRO, C.-COSTANZO, L. A. (2010): A process-based view of social entrepreneurship: From opportunity identification to scaling-up social change in the case of San Patignano. *Entrepreneurship and regional development*, 22(6), 515-534.
- PETTICREW, M.-ROBERTS, H. (2006): *Systematic reviews in the social sciences: a practical guide*. Blackwell Publishing.
- PRADEL-MIQUEL, M. (2017): Kiezkulturnetz vs. Kreativquartier: Social innovation and economic development in two neighbourhoods of Berlin. *City, culture and society*, 8, 13-19.

- PRASAD, A.-MANIMALA, M. J. (2018): Circular Social Innovation: A New Paradigm for India's Sustainable Development. In *Social Entrepreneurship and Sustainable Business Models* (pp. 141-160). Palgrave Macmillan, Cham.
- PYKA, A.-HANUSCH, H. (2013): Social innovations in the perspective of Comprehensive Neo-Schumpeterian Economics. *Social innovation–New forms of organization in knowledge-based societies*, 29-43.
- ROSTED, J.-KJELSDEN, C.-BISGAARD, T.-NAPIER, G. (2009): *New nature of innovation*. Copenhagen: OECD.
- SCAFFIDI, F. (2019): Soft power in recycling spaces: Exploring spatial impacts of regeneration and youth entrepreneurship in Southern Italy. *Local Economy*, 34(7), 632-656.
- SINGH, L.-GILL, A. (2016): Emergence of innovative manufacturing firms across Asian countries. *Seoul Journal of Economics*, 29, 113-149.
- SOMA, K.-VAN DEN BURG, S. W.-HOEFNAGEL, E. W.-STUIVER, M.-VAN DER HEIDE, C. M. (2018): Social innovation–A future pathway for Blue growth? *Marine Policy*, 87, 363-370.
- STIGLITZ, J. (2013): *The Price of Inequality*. Norton: New York.
- SVENSSON, P.-BENGTSSON, L. (2010): Users' Influence in Social-service Innovations: Two Swedish Case Studies. *Journal of Social Entrepreneurship*, 1(2), 190-212.
- TRANFIELD, D.-DENYER, D.-SMART, P. (2003): Towards a methodology for developing evidenceinformed management knowledge by means of systematic review. *British journal of management*, 14(3), 207-222.
- VARGA K. (2019): Társadalmi innovációs törekvések megvalósítási lehetőségei az Abaúji térségben. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, 16 (2), pp.73–86.
- VERSPAGEN, B. (2007): Innovation and economic growth theory: A Schumpeterian legacy and agenda, in: Malerba, F és Brusoni, S, *Perspectives on Innovation*, Cambridge U Press.
- ZIEGLER, R. (2010): Innovations in doing and being: capability innovations at the intersection of Schumpeterian political economy and human development. *Journal of Social Entrepreneurship*, 1(2), 255-272.
- ŽIVOJINOVIĆ, I.-LUDVIG, A.-HOGL, K. (2019): Social innovation to sustain rural communities: overcoming institutional challenges in Serbia. *Sustain. Times* 11 (24), 7248.